

Aurelian Sacerdoțeanu – omul și opera. Contribuții la dezvoltarea științelor auxiliare ale istoriei

ANA-FELICIA DIACONU

Evocarea omului Aurelian Sacerdoțeanu și a operei sale constituie, credem, o experiență covârșitoare pentru oricine vine în contact cu mărturiile rămase în urma lui sau care parcurge, măcar în parte, articolele și studiile ce au văzut lumina tiparului¹. Și de această dată, documentele – pe care le-a prețuit ca nimeni altul și cărora li s-a dedicat în totalitate – scot la iveală cu prisosință calitățile morale, competența și inteligența pe care neamul românesc le revarsă, din când în când, asupra unora dintre aleșii săi. În cazul lui Aurelian Sacerdoțeanu este vorba și de multă risipă de disciplină față de el însuși, în primul rând, și de o neobosită muncă, ce nu de puține ori s-a dovedit a fi în detrimentul sănătății. Moral, științific și didactic, Aurelian Sacerdoțeanu impune printr-o serie de calități mai rar reunite într-o singură persoană, calități pe care a încercat să le insufle tuturor celor cu care a lucrat sau pe care i-a îndrumat pe drumul devenirii lor de arhiviști, istorici, muzeografi, bibliotecari. Acestea se rezumă la erudiție, probitate și abnegație², pe care suntem datori să le facem cunoscute și să le

---

¹ Vezi, în acest sens: *Bibliografia operei profesorului Aurelian Sacerdoțeanu (1922-1974)*, alcătuită în vederea publicării cu prilejul aniversării a 70 de ani de viață și a cinci decenii de activitate științifică, numără 964 de titluri și a fost publicată de Al. Matei în trei numere ale „Revistei Arhivelor” (în continuare „R.A.”), după cum urmează: partea I *Cărți, Studii și articole. Izvoare*, în „R.A.”, an LIII, vol. XXXIII, 1976, nr. 4, p. 450-456; partea a II-a (capitolele II: *Cursuri universitare, lecții de deschidere, culegeri de facsimile, îndrumări metodologice*; III: *Contribuții bibliografice*; și IV: *Recenzii, dări de seamă, cronici, note bibliografice*), în „R.A.”, an LIV, vol. XXXIX, 1977, nr. 1, p. 106-118; partea a III-a (capitolul: *Ediții critice și prefețe. Portrete și necroloage*), în „R.A.”, an LIV, vol. XLI, 1977, nr. 3, p. 291-304). O *Bibliografie a operei profesorului Aurelian Sacerdoțeanu (1922-1974)*, conținând 630 de titluri, autori: Corneliu Tamaș și Petre Petria, a fost publicată și în „Caietul Seminarului Special de științe auxiliare ale istoriei”, coordonator Adina Berciu-Drăghicescu, VII, Editura Universității din București, 1997, p. 131-193, aceasta fiind extrasă de coordonatorul volumului din lucrarea celor doi autori intitulată *Aurelian Sacerdoțeanu. Bibliografie*. Rm. Vâlcea, Editura Conphys, 1995, p. 10-42.

² Vezi, Aurelian Sacerdoțeanu, *Cuvânt preliminar*, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 8.

prețuim la adevărata lor valoare pentru că vorbim despre un om care și-a împlinit chemarea, chiar de la primul ei imbold³.

Dacă asupra personalității lui Aurelian Sacerdoțeanu ne-am aplecat și cu altă ocazie⁴, în cele ce urmează ne-am propus să surprindem acea parte a activității sale cu referire la științele auxiliare ale istoriei. Cum, însă, pentru Aurelian Sacerdoțeanu relația dintre istoric, respectiv arhivist și izvorul istoric era iminentă, delimitarea clară între contribuțiile sale în domeniul istoric, stricto sensu, și cel arhivistic – privit din punct de vedere tehnic – devine dificilă. Apreciem chiar că el a fost un excelent istoric și profesor pentru că înainte de toate a fost Arhivist, deși nu întotdeauna calea arhivistului s-a dovedit a fi ușoară. Drept urmare, am avut în vedere pentru început etapele formării profesionale, de natură să reflecte generozitatea cunoștințelor lui Aurelian Sacerdoțeanu, pentru ca apoi să urmărim modul în care acestea au fost teoretizate, transmise generațiilor succesive de studenți sau concretizate în studii și lucrări de specialitate.

Potrivit mărturiilor autobiografice, primul imbold al vocației de istoric a venit în clasa a IV-a de liceu⁵, la liceul „Gheorghe Șincai”, condus de profesorul Gh. Nedioglu, și unde a avut parte de profesori precum Eugen Lovinescu, M. Lișcu, Traian Pop, C. Tanoviceanu și alții. Mai târziu avea să declare: „*Port în mine cele mai bune și recunoscătoare amintiri ale severului liceu, caracter care făcea să fie foarte puțin frecventat (am terminat clasa a VIII-a numai 6 inși)*”⁶ (subl.n.). Din aceeași perioadă se întrevăd și germeii spiritului critic de mai târziu, pentru care va pleda în toate aprecierile cu privire la metoda alcătuirii unui bun studiu istoric. Astfel, în primul său articol apărut în revista enciclopedică pentru copii „Ziarul științelor populare și al călătoriilor”, intitulat *Râmnicul Vâlcea*, polemiza cu autorii consultați, combătându-i și subliniindu-și, destul de clar și apăsat, punctul său de vedere⁷.

A urmat apoi universitatea. După cum mărturisește în autobiografia datată 29 iunie 1950: „*Obligațiile, așa cum ni le-a arătat decanul Evolceanu, mi s-au părut extrem de mici. Am socotit că un istoric nu se poate forma numai cu istoria românilor sau numai cu cea universală, ci cu toate la un loc....Nu numai cu atât, ci cu alte discipline ajutătoare, slava, greaca, latina. Le-am vrut pe toate și le-am urmat pe toate, având de profesori pe N. Iorga, V. Pârvan, I. Ursu, D. Burileanu și alții. Voiam să înțeleg și italiana și am urmat cursurile lui R. Ortiz și*

³ Idem, *Izvoarele istoriei românilor*, în „Îndrumări în cercetări istorice” (în continuare „Îndrumări...”), București, Casa Școalelor, 1945, p. 109.

⁴ Ana-Felicia Diaconu, *Aurelian Sacerdoțeanu*, în „Hrisovul”, Serie nouă, VIII, București, Editura Ministerului de Interne, 2002, p. 93-97.

⁵ D.A.N.I.C., fond *Aurelian Sacerdoțeanu*, dosar 14, f. 3.

⁶ *Ibidem*, f. 5.

⁷ Al. Matei, *Bibliografia operei profesorului Aurelian Sacerdoțeanu (1922-1974)*, în „R.A.”, LIII, vol. XXXIII, 1976, nr. 4, p. 450.

seminariile Anitei Belciugățeanu. Nu văd lucrurile așa, fiindcă azi toți sunt morți, afară de unul, ci fiindcă îmi dau seama de ce profit am tras din învățătura lor chiar când ea a fost complet dezorganizată, ca a lui Cancel. Cu acest interes de formare am crezut nimerit să urmez și cursurile de la Școala de Arhivistică unde N. Cartoian, Iulian Ștefănescu, C. Moșil și H. Stahl nu puțin au ajutat la aceasta”⁸ (subl.n.).

Anul 1927 i-a adus calitatea de licențiat al Facultății de filosofie și litere, București și, totodată, pe cea de absolvent al Școlii de Arhivistică, ambele înlesnindu-i calea spre unica bursă anuală la Școala Română din Franța (1928-1929), unde fusese recomandat, „cu elogii”, de către Nicolae Iorga. Acolo s-a înscris la Sorbona și a fost auditor la École des Chartes, acumulând în acest fel știința împărtășită, pe rând, de bizantinologul Ch. Dihl, medievistul Fr. Lot sau de specialistul în diplomatica și paleografia latină Alain de Bouard⁹. Timpul rămas era umplut cu cercetări în biblioteci și arhive, multe dintre ele utile mai târziu în punerea în practică a „programului arhivistic”¹⁰ sau în formularea studiilor de început din cadrul unora din disciplinele auxiliare ale istoriei.

La revenirea în țară, o dată cu preocupările legate de susținerea tezei de doctorat, are în vedere și activitatea didactică desfășurată, pe de o parte, la Școala de Arhivistică, unde este numit la început profesor suplinitor și apoi titular¹¹ de diplomatică și, de cealaltă parte, la seminarul din Buzău. Poziția de titular în două grade de învățământ se datora faptului că Școala de Arhivistică nu avea buget. „Cinci ani de zile nu a avut nici o prevedere și am predat cursul în mod cu totul gratuit, Ministerul neacordându-i nici o atenție, iar în ceilalți ani cu 400 lei lunar. O mână de profesori de aci ne hotărâsem să o ducem mai departe fiindcă țara avea nevoie de specialiști în arhive și biblioteci. Spiritul constructiv al

---

⁸ D.A.N.I.C., *loc. cit.*, f. 5.

⁹ Autorul lucrării de referință pentru domeniu: *Manuel de diplomatique française et pontificale*, 2 vol., Paris, 1929.

¹⁰ „Toate aceste lucrări, executate în împrejurări destul de grele, în cea mai mare parte sub stare de război, nu au fost ușor de făcut. Timpul serviciului nu-mi îngăduia să aprofundez nenumăratele probleme pe care le scotea în cale lucrul însuși. Trebuia să sacrific timpul meu liber și să gădesc soluția. Adesea la o temperatură sub 12°, în orele adânci din noapte, controlam însemnările mele, cercetam tratatele și lucrările speciale, verificam și judecam posibilitatea celei mai bune adaptări. Nu-mi pare rău de muncă, chiar dacă sănătatea mea suportă acum consecințele unei atare activități. Am făcut-o pentru protecția materialului însuși și pentru cunoașterea cercetătorilor.” Cf. A. Sacerdoțeanu, *Cuvânt de deschidere a anului școlar, 5 noiembrie 1947* (în continuare, *Cuvânt de ...*, 1947), în „Hrisovul”, VII, 1947, p. 189.

¹¹ Prin adresa numărul 268/2 mai 1931, este numit profesor de diplomatică în locul lui N. A. Constantinescu, demisionat la data de 1 mai 1931.

directorului ei, C. Moșil, ne ținea pe toți lângă dânsul. Și așa a învins ideea¹².

Perioada în care a fost la conducerea Arhivelor Statului a însemnat pentru aceasta parcurgerea etapelor defnitorii în afirmarea ca instituție modernă de profil, adaptată cerințelor vremii și în conformitate cu rigorile arhivisticii¹³. Disciplina de care aminteam la început, și pe care a imprimat-o și celorlalți, a condus, în final, la instituirea responsabilității în arhive, la crearea instrumentelor de lucru uzuale și la publicarea unei serii întregi de inventare și cataloage, foarte utile pentru documentarea cercetătorilor. Prin persoana sa, cunoscătoare a arhivelor, atât în spiritul cât mai ales în conținutul lor, a înălțat instituția arhivelor la un nivel propriu menirii sale, iar pe arhiviști i-a transformat în niște „învingători”, pentru că: „*Cei care se dedică acestui serviciu trebuie să știe că pot birui. Și biruința lor cea mare stă în faptul că prin munca lor, prin devotamentul lor, prin sacrificiile ce fac, înlătură neștiința...A ști mai mult, a înțelege că toți cei din jurul nostru pot ști mai mult, că în mare parte ceea ce știu ei o știu prin noi, că noi suntem scheletul solid pe care se construiește știința neamului, cred că este motivul cel mai temeinic și cel mai onorabil pe care ni-l dă munca noastră*”¹⁴ (subl.n.).

Pentru a ajunge la astfel de performanțe este nevoie de oameni pregătiți temeinic, nu de arhiviști improvizați¹⁵. „*Cinstea ireproșabilă, experiența durabilă și conștiinciozitatea nedesmințită trebuie să fie numai suportul pe care stă datoria esențială a arhivistului: abnegația*”¹⁶ (subl.n.). Dacă, în principiu, arhivistul trebuie să aibă aceeași formație ca istoricul, el se deosebește de acesta din urmă prin faptul că „trebuie să meargă mult mai în adâncime în diverse cunoștințe, care lui i se cer în amănunt”¹⁷ și pe care le obține prin intermediul științelor ajutătoare ale istoriei, „dar care sunt tot așa de ajutătoare și arhivistice înseși”. În aceeași măsură istoricul, în elaborarea studiilor sale, face apel la izvoarele istorice, care, în diversitatea lor, impun o întreagă muncă de laborator pentru ca informația să fie credibilă și utilizabilă. În măsura în care izvoarele sunt culese, studiate, ordonate și puse metodic la îndemână, istoricul de sinteză, ca și cel de amănunt, va putea astfel „să facă și marea frescă a istoriei naționale fără

¹² D.A.N.I.C., *loc. cit.*, f. 17.

¹³ În acest sens vezi și Corneliu Mihail Lungu, *Aurelian Sacerdoțeanu, teoretician și practician al arhivisticii românești*, în „R.A.”, seria a III-a, vol. II, Cluj-Napoca, 1996, nr. 1-2, p. 89-92.

¹⁴ A. Sacerdoțeanu, *Cuvânt de ... 1947*, p. 193.

¹⁵ Idem, *Pregătirea arhiviștilor* (în continuare, *Pregătirea...*), în „Hrisovul”, V, 1945, p. 5-41.

¹⁶ Idem, *Cuvânt de ... 1947*, p. 185.

¹⁷ Idem, *Pregătirea...*, p. 15.

teama de a se înșela în aprecierile sale și să aibă siguranța că va dăinui ceea ce poate pune în paginile sale”¹⁸.

Și într-un caz și în celălalt se ajunge la necesitatea cunoașterii științelor auxiliare ale istoriei, cărora Aurelian Sacerdoțeanu le-a acordat o atenție deosebită de-a lungul întregii sale activități. Tratatate succint¹⁹, sau mai dezvoltat²⁰, în studii speciale sau notițe de curs²¹, ele au fost, pe rând, teoretizate într-un moment în care în această direcție exista un gol în istoriografia românească, iar pe plan european disciplinele erau studiate în tratate de metodă sau de strictă specialitate. Nu lipsit de interes se dovedește următorul detaliu, regăsit într-o notă a cursului de științe auxiliare ale istoriei, datat 30.IX.1965: „Nu există tratate care să cuprindă la un loc toate științele auxiliare ale istoriei și să stabilească astfel conexiunile dintre ele. Acest lucru apare indirect numai în manuale privitoare la metoda istoriei și numai în măsura în care autori lor au crezut necesar, în majoritatea cazurilor considerându-le cunoscute. Principiul acesta al integrării a stat la baza Cursului meu de științe auxiliare ținut la Universitate în anii 1953-1961 și multiplicat de studenți în 1958, a cărui sinteză o formulează studiul de față. Acum am satisfacția să văd că pe aceeași bază este alcătuit și manualul *L'histoire et ses méthodes*, Paris, 1961 (Encyclopedie de la Pleiade), operă de colaborare sub direcția lui Charles Samaran, inegală ca proporții și cu care nu pot fi de acord în unele privințe”²².

Și atunci, ca și astăzi, s-au găsit destui care să nu realizeze îndeajuns necesitatea însușirii măcar a celor mai importante dintre disciplinele auxiliare ale istoriei, de către cei cu pretenții de arhiviști sau istorici. „*Este adevărat că uneori științele auxiliare ale istoriei au fost privite cu oarecare neîncredere și chiar cu dispreț, socotindu-le tehnicitate simplă, un fel de meșteșug banal, fără strălucire. Mai sunt și astăzi unii – din fericire puțini și neînzuștrași cu darul divinei Clio – care au rămas la asemenea părere întru nimic justificată. Ca să spunem direct tocmai tehnica, mai bine zis tehnicile după care operează științele auxiliare ale istoriei măresc potențialul științific al istoriei însăși. Dar evident ele n-au valoare pentru cei care nu le pot stăpâni și cu atât mai mult pentru cei care nu le pot pricepe*”²³ (subl.n.).

Sacrificând ambițiile personale de erudiție științifică, Aurelian Sacerdoțeanu s-a preocupat în mod deosebit de studiile de metodă și pregătire

¹⁸ Idem, *Ceva despre un corpus al izvoarelor românilor*, în „Îndrumări...”, p. 99.

¹⁹ Idem, *Pregătirea...*, p. 15-22; Idem, *Școala de Arhivistică*, în „Îndrumări...”, p. 351-353.

²⁰ Idem, *Științele auxiliare ale istoriei*, în „Îndrumări...”, p. 7-26; Idem, *Sarcinile științelor auxiliare ale istoriei*, în „R.A.” IX, 1966, nr. 1, p.14-47.

²¹ D.A.N.I.C., *loc. cit.*, dosarele 591, 592, 593, *passim*.

²² *Ibidem*, dosar 592, fila 15 v.

²³ *Ibidem*, fila 31.

profesională. „Încă din Universitate mi-am dat seama că nu se poate face nimic temeinic dacă nu avem instrumente de lucru. Și pentru nici una din științele auxiliare ale istoriei noi nu aveam nimic. De atunci am început pregătirea mea în această direcție care, din ce în ce mai mult a dominat toată cealaltă activitate fie în partea teoretică, fie în practica însăși pusă în arhive. Am socotit că nu e lipsită de interes orice îndrumare în acest sens, oricât de elementară ar fi ea”²⁴ (subl.n.).

Cadrul în care s-a realizat în mod direct această îndrumare a fost: Școala de Arhivistică, în intervalul 1929-1948; Institutul de Arhivistică, bibliologie și muzeografie, 1948-1950, și Facultatea de Istorie a Universității București, de la 1 septembrie 1950. În primul caz, scopul pentru care a luat ființă Școala a fost pregătirea temeinică a personalului de specialitate din arhive, biblioteci și muzee, iar calea spre împlinirea lui a constat în cultivarea cu stăruință a disciplinelor ajutătoare ale istoriei. O constantă în acest sens s-a dovedit a fi punerea la îndemâna studenților a tuturor elementelor necesare studiilor erudite, convins fiind că „stadiul actual al studiului istoriei nu este încă favorabil sintezei. Ne trebuie mai întâi manualul precis și de încredere pentru cunoașterea tuturor disciplinelor auxiliare, inventarele arhivelor și muzeelor pentru orientare sigură, cataloagele bibliotecilor publice și particulare și nenumărate bibliografii generale și speciale. Fără acestea nu poate fi început serios de cercetare istorică, nici materialul nu poate fi dat la lumină”²⁵.

Când, însă, ideea unei școli practice de arhivistică, a cărei singură menire să fie aceea de a forma tehnicieni, nu a mai biruit, locul propice pentru aceasta a devenit Facultatea de Istorie a Universității București, chiar dacă nu au fost posibile toate premisele formulate cu ani în urmă în acest scop, iar intrarea nu s-a făcut pe *Porta Triumphalis*²⁶. Din această perioadă ni s-au păstrat, în manuscris,

²⁴ *Ibidem*, dosar 14, f. 90.

²⁵ *Cuvânt de deschidere ținut în ziua de 11 nov. 1943 de directorul Școlii de Arhivistică, prof. A. Sacerdoțeanu*, în „Hrisovul”, III, 1943, p. 123-126.

²⁶ „.....Unde se poate face mai cu folos învățământul arhivistic, la școala specială sau la Universitate? Unii înclină să-l vadă de sine stătător dând întâietate practicei, în timp ce alții pun pe planul întâi teoria și-l văd încadrat în universitate. Dacă se păstrează un număr restrâns de elevi cu care să se poată lucra, dacă se lucrează direct cu fiecare în parte, dacă nu se înlătură nici una din disciplinele care tind la interpretarea obiectivă a documentului și a cuvântului, dacă stăruința în amănunt se menține, dacă teoria se limitează numai la strictul necesar și dacă materialul intuitiv original stă la îndemâna studiosului, pentru arhivist e indiferent unde își face ucenicia. Numai în cazul acesta putem intra în universitate pe *Porta Triumphalis*. A reduce disciplinele, a simplifica programul, a înlocui practica și a elimina materialul înseamnă a fi în imposibilitatea să ne atingem scopul. Și pentru cei care ținem la scop înainte de interese personale, aceasta

cursurile de specialitate, formulate în mai multe variante, îmbunătățite de fiecare dată. Amintim astfel: Cursul de Arhivistică, pentru anii: 1947-1949, 1950, 1951-1952, 1953-1954, 1958-1959, 1961 și exemplarul ajuns la editură, în 1966; Curs de diplomatică, pentru anii didactici 1951-1952, 1953-1954, 1958-1959; Curs de științe auxiliare ale istoriei, 2 vol., 1953-1954, 1955-1955²⁷; Izvoarele evului mediu ale istoriei generale, 1953-1954; Curs de sigilografie, 1945-1946; Curs de heraldică, 1945-1946; Curs de cronologie, 1946-1947²⁸. Preponderența acordată arhivisticii este explicată în acest fel: „Rectificările erorilor în istorie nu se pot face decât prin folosirea științifică a arhivelor, multă vreme ascunse cercetătorilor sau prin revenirea la originale, când documentele au fost publicate în mod eronat, intenționat sau nu. Îndrumarea sigură pentru folosirea acestor izvoare reduce timpul de investigație, înlesnește cercetarea lor și dă siguranță cercetătorului”²⁹.

În ceea ce privește cursul general de științe auxiliare³⁰, scopul esențial al acestuia, așa după cum este formulat de către autor, era de a da noțiuni de orientare studenților în vederea pregătirii lor profesionale și pentru viitoare cercetări în domeniul istoriei, înainte de a se gândi la o specializare³¹. Cum nici un istoric nu poate excela în toate, Aurelian Sacerdoțeanu susține crearea specialistului după natura izvorului istoric. „Acesta e epigrafist, paleograf, numismat, filolog sau ce doriți. Pasiunea lui este limitată, dar exigentă. Pe cât este de pasionat în micul său compartiment istoric pe atât este de exigent cu datoriile ce are față de el. În felul acesta e sigur că erorile pot fi evitate, sau, cel puțin reduse, deoarece critica îndreptată într-o singură direcție nu poate fi decât exactă, în raport cu pregătirea. Pe un astfel de material oricine poate picta cu siguranță icoana trecutului”³². Specialistul în una din științele auxiliare ajunge să cumuleze deopotrivă o metodă „neșovăitoare, o deosebită educație practică și o aleasă erudiție specială”.

înseamnă o abdicare, o capitis diminutio pe care nu o credem posibilă”. Aurelian Sacerdoțeanu, *Cuvânt de...*, 1947, p. 185.

²⁷ Toate lecțiile dactilografiate au fost transmise succesorului său, la predare.

²⁸ D.A.N.I.C., *loc. cit.*, dosar 14, f. 20-21.

²⁹ *Ibidem*, dosar 593, f. 2.

³⁰ Aurelian Sacerdoțeanu face distincția devenită deja clasică în bibliografia domeniului, între științele majore, de la care istoria împrumută concluziile certe (geografia, arheologia, geologia, filologia, antropologia, sociologia, dreptul și filosofia) și științele minore (arhivistica, paleografia, diplomatica, grafologia, cronologia, sigilografia, heraldica, numismatica, medalistica, miniaturistica, genealogia, epigrafia și bibliologia), de care istoricii se servesc în procesul de realizare a elaboratelor istorice.

³¹ *Ibidem*, f. 1.

³² A. Sacerdoțeanu, *Izvoarele istoriei românilor* (în continuare, *Izvoarele...*), în „Îndrumări...”, p. 107-109.

Rezultatele firești ale unei cercetări specializate trebuie să fie lucrările auxiliare, care să conducă pe cei interesați în noianul bibliotecilor, arhivelor și muzeelor, adică tocmai acolo unde poate afla o informație nouă sau unde poate căpăta sugestia unei interpretări noi³³. Ca să se ajungă acolo e nevoie, mai întâi, de realizarea unei expuneri critice a istoriografiei românești, de întocmirea de manuale, tratate, albume de specialitate – elemente de bază în formarea istoricului, cât și pentru informarea esențială și sigură³⁴. Oricât de bine concepute ar fi tratatele din străinătate, din ele se desprinde ceea ce este general, teoretic și nu concluziile adaptate la realitățile românești.

Ajungând la ultimul aspect al activității lui Aurelian Sacerdoțeanu pe care ne-am propus să-l analizăm în rândurile de față, acela consacrat studiilor de specialitate, apreciem potrivit precizarea unora din liniile centrale ale preocupărilor sale, așa cum apar ele menționate în extrasul dintr-un memoriu înaintat la Facultatea de Istorie, datat 13 martie 1964, București:

„Am stăruit asupra istoriei evului mediu românesc încadrat în istoria universală. Așa am putut să pun în circulație în mod critic multe izvoare istorice necunoscute sau nefolosite până atunci și să demonstrez continuitatea neîntreruptă a poporului nostru pe pământul patriei noastre de acum, cu participarea sa la multe acțiuni, care pot fi încadrate în istoria generală sau a sud-estului european.

Am luptat să pun la locul lor firesc științele auxiliare ale istoriei în cercetările istorice, inclusiv arhivistica, cu consecințele ce decurg de aici din punct de vedere al documentării științifice. În special, eforturile mele s-au îndreptat spre analiza și critica textelor, lămurind o seamă de pasaje obscure în cele mai vechi izvoare diplomatice privitoare la toate trei țările românești (sec. XIII-XIV). În același timp, am putut determina o mișcare arhivistică în țara noastră cu o terminologie precisă, inexistentă până aci, dar devenită azi curentă”³⁵.

Publicarea de noi izvoare istorice, respectiv, analiza, în spiritul criticii diplomatice, a celor mai puțin cunoscute sau necorespunzător publicate, par să fie laitmotivul activității editoriale a lui Aurelian Sacerdoțeanu. În această privință, asemănarea cu maestrul său, profesorul Nicolae Iorga, este izbitoare. Numeroasele articole destinate abordării modului în care trebuie editate izvoarele istorice, regulilor științifice care trebuie avute în vedere, sau necesității realizării edițiilor critice, definitive, obligatorii pentru realizarea unui corpus al izvoarelor

³³ Idem, *Problemele actuale ale arheografiei noastre* (în continuare, *Problemele...*), în „R.A.”, vol. VIII, 1958, nr. 1, p. 23.

³⁴ Idem, *Izvoarele...*, p. 124.

³⁵ D.A.N.I.C., *loc. cit.*, dosar 14, f. 13-14.

românilor³⁶, obligă la cunoașterea și însușirea lor de către orice aspirant în domeniul istoriei sau al disciplinelor auxiliare ei. Cultul său față de documente vine din credința că numai acestea constituie baza formulării unor concluzii. Spiritul critic este și el prezent în permanență, fie că ne referim la aspectele sale teoretice³⁷, sau la punerea sa în practică, în analizele diplomatice care apar întotdeauna atunci când documentele sunt introduse în circuitul științific. În aceeași măsură, Aurelian Sacerdoțeanu împărtășește afirmația lui Ernst Bernheim, potrivit căreia: „*Spiritul fără metodă păgubește științei nu mai puțin decât metoda fără spirit...Se face cea mai mare greșală când se editează documente într-un mod cu totul personal și barbar. Nu mai este tolerabilă improvizarea. Un document nu se tipărește fiindcă editorul sau descoperitorul trebuie să-și facă numele cunoscut, ci să facă utilizabil documentul. Nu se imprimă nici în vederea unui scop personal al descoperitorului, adecă atunci și atât cât îi ajută tezei pe care întâmplător ar studia-o. Datoria morală îl obligă a-l face cunoscut cât mai repede posibil mai ales când nu este într-un depozit public*”³⁸. Iată o admirabilă lecție de conștiință a datoriei și de altruism.

În afara arheografiei, de o atenție sporită s-a bucurat diplomația, grație aspectelor de istorie medie abordate și, prin urmare, a criticii de proveniență, de autenticitate și veracitate³⁹, absolut obligatorii pentru înscrisurile din această perioadă. Și în acest caz, studiile teoretice⁴⁰, în care fundamentează disciplina sau vine cu o serie de clarificări asupra unor chestiuni deja cunoscute, sunt dublate de articolele care semnalează de fiecare dată noutăți găsite în documente, de o importanță mai mică sau mai mare. În acest fel, își găsesc locul precizări pe marginea instituțiilor noastre vechi, a ortografierii onomasticelor și toponimelor istorice, traducerii documentelor, validării sau datării lor. Cronologia a fost tratată atât teoretic, în cadrul cursurilor destinate disciplinei⁴¹, cât și pornind de la

³⁶ Menționăm doar câteva dintre ele: A. Sacerdoțeanu, *Despre editarea documentelor: Ceva despre un corpus al izvoarelor istoriei românilor: Izvoarele istoriei românilor*, în „Îndrumări...”, p. 47-64; 65-100; respectiv, 101-128; *Problemele...*, p. 22-33; Bogdan Petriceicu Hasdeu *arheograf*, în „R.A.”, VIII, 1965, nr. 2, p. 21-45.

³⁷ Vezi studiile privind *Dezvoltarea spiritului critic diplomatic*, D.A.N.I.C., *loc.cit.*, dosar 670, *passim*.

³⁸ A. Sacerdoțeanu, *Despre editarea documentelor*, în „Îndrumări...”, p. 54.

³⁹ Idem, *Probleme actuale...*, p. 25.

⁴⁰ Idem, *Introducere în diplomatică*, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 60-76; Idem, *Formularul în diplomația română*, în „R.A.”, 1942, nr. I, p. 246-248; Idem, *Note de diplomatică românească*, în „Hrisovul”, VII, 1947, p. 137-146.

⁴¹ Vezi D.A.N.I.C., *loc. cit.*, dosar 652, *passim*.

o serie de greutăți întâmpinate pe parcursul documentării, greutăți pe care a dorit să le elimine pentru cei ce urmau să se aplece asupra aceluiași probleme⁴².

În cursul analizei diplomatice complete au fost abordate și probleme de natură sigilografică sau heraldică, între care cele referitoare la sigiliile lui Neagoe Basarab⁴³, Mihai Viteazul⁴⁴ sau evoluția stemei unite⁴⁵ sunt printre cele mai des citate în lucrările de specialitate. Fără pretenția de a se considera un specialist în aceste domenii, Aurelian Sacerdoțeanu și-a făcut cunoscute punctele de vedere și în privința cercetărilor genealogice românești⁴⁶, respectiv a circulației monetare la români în evul mediu⁴⁷.

În concluzie, se impune subliniat faptul că atunci când au fost teoretizate, în ansamblul lor, științele auxiliare ale istoriei au fost privite dinamic, în succesiunea lor logică, urmând drumul ce trebuie parcurs către împlinirea țelului final, studiul istoric. Contribuțiile științifice propriu-zise apar firește atunci când ele sunt rodul "cercetărilor de mizală și fără altă recompensă decât cea morală care rezultă din utilitatea lor"⁴⁸. Când opera vorbește de la sine, celui care o prezintă nu-i rămâne decât să încerce să se ridice el însuși cât mai aproape de înălțimea Omului Aurelian Sacerdoțeanu. Îi vom lăsa, și de această dată, ultimul cuvânt : „*Ar fi o erezie să spun că n-am avut îndoieli. Când la Paris bursa nu-mi ajungea decât pentru o masă în zi, dar cu 11 ore de bibliotecă, mă întrebam la ce bun toate astea de vreme ce la Caffè de Cluny cu 35 de centime în plus aveai o zi plină de altă activitate; când cu 28 de ore curs săptămânal nu mai aveai timp de un teatru sau cinematograf în vreme ce alții, fără preocupări de texte, documente și pregătiri speciale, aveau suficient să-și plimbe far-nientele între munte și*

⁴² Spre exemplu, listele de suverani au fost alcătuite, după cum mărturisește, pentru elevii de la Școala de Arhivistică: „Le-am văzut strădania depusă spre a se orienta în timp asupra figurilor istorice și am căutat să le vin în ajutor...O prezentăm, deci, ca o lucrare strict practică.” Cf. Aurelian Sacerdoțeanu, *Liste de suverani*, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 141.

⁴³ Idem, *Contribuții la studiul diplomatiei slavo-române. Sfatul domnesc și sigiliile din timpul lui Neagoe Basarab (1512-1521)*. în „Romanoslavica”. X. 1964, p. 405-435.

⁴⁴ Idem, *Hrisovul și sigiliul lui Mihai Viteazul din 27 iulie 1600*, în „R.A.”, IV, 1940, nr. 1, p. 161-162; Idem, *Autografe și sigilii de la Mihai Viteazul*, în *loc. cit.*, p. 296-313.

⁴⁵ Idem, *Sigiliul domnesc și stema țării. Conceptul de unitate al poporului român pe care îl reflectă și rolul avut în formarea ideii de unire*, în „R.A.”, an XI, 1968, nr. 2, p. 11-68. Vezi și D.A.N.I.C., *loc. cit.*, dosar 696, *passim*.

⁴⁶ Idem, *Câteva note cu privire la cercetările genealogice românești*, în „Hrisovul”, II, 1942, p. 119-126.

⁴⁷ Idem, *Despre circulația monetară la români în evul mediu – după documente*, în „Hrisovul”, III, 1943, p.5-34. Comunicare la primul Congres de numismatică și arheologie, 20 octombrie 1933.

⁴⁸ Idem, *Cuvânt preliminar*, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 8.

mare; când se iveau atâtea ocazii să fii *cineva* îmi era greu să cred că tot ce făceam era zădărnice. Și totuși nu am cedat conduitei. Abateri formale da; dar abateri care salvau conduita. Nu-mi dau seama care anume sunt și în ce măsură au putut ele dăuna⁴⁹.

„Sunt convins că trebuie să-mi zic în fiecare zi, ca orice om, că nihil humanum a me alienum puto. Dar nu pot trece cu vederea neadevărurile – cuvântul este prea candid – care sunt mânate sordid împotriva omului și a operei. Tot ce am făcut este limpede înfățișat în lumina zilei. În tenebre nu am lucrat, în nici un fel, și declar că sunt incapabil să lucrez. De unde vine atunci totul? Din binele pe care l-am făcut. Se știe însă că lumina nu stă veșnic sub obroc. În aceasta e tăria mea, pe care o unesc cu o neogoită muncă. Am exemple destule în trecutul arhivisticeii că fără sacrificii nu poți birui, nu poți face bine, nu poți fi altruist. Acestea mă întăresc în convingerile mele, îmi dau puteri noi și sunt sigur că oamenii de bine, conștienți de menirea lor în lume, se vor adăuga muncii mele, vor mări numărul, vor îngroșa rândurile muncitorilor și vor da neamului românesc dovezile personalității lui⁵⁰.”

⁴⁹ D.A.N.I.C., *loc. cit.*, dosar 14, fila 11.

⁵⁰ Aurelian Sacerdoțeanu, *Cuvânt de...*, 1947, p. 190-191.